

*Науман О.О., завідувач Оксанинської філії
Бабанської загальноосвітньої школи
I–III ступенів Уманської районної ради
Черкаської області*

СЕЛО ОКСАНИНА НА УМАНЩИНІ — МАЛА БАТЬКІВЩИНА ІВАНА ДАНИЛОВИЧА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО

За влучним виразом біографа Івана Черняховського Олександра Филя, терпляча та миролюбна українська нація дала світові цілу плеяду яскравих полководців. Серед них Святослав, Данило Галицький, Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Максим Кривоніс, Нестор Махно, Родіон Малиновський і багато інших. Серед найвидатніших полководців сучасності, котрі заслуговують на особливу увагу, виділяється особистість двічі Героя Радянського Союзу генерала армії Івана Даниловича Черняховського, уродженця Уманщини. Його ім'я відоме далеко за межами нашої Батьківщини. Він належав до тих військових діячів, котрі зробили вагомий внесок до скарбниці військового мистецтва, а його феєричний злет від командира дивізії до командувача фронту під час німецько-радянської війни взагалі не має аналогів у вітчизняній практиці. Адже, двічі Герой Радянського Союзу генерал армії Іван Данилович Черняховський був наймолодшим командувачем фронту за всю історію Червоної Армії [1, с. 6].

Ключові слова: село Оксанина, Україна, Іван Черняховський, полководець, Друга світова війна, німецько-радянська війна.

Наше село Оксанине розташоване на обох берегах річки Небилівки, що формується з багатьох безіменних струмків та водойм. Річка, що бере свій початок в Оксаниній, впадає до Ятрані, що в свою чергу є правою притокою Синюхи. Археологи виявили на території та поблизу нашого села залишки двох великих поселень черняхівської культури, що існувала в 100–500 роках нашої ери. Згідно архівних свідчень наше село відоме з XVIII сторіччя. Нинішня автомагістраль Умань-Кропивницький, що ділить наше село навпіл, в давнину була частиною колишнього Чорного шляху.

До речі, нинішня назва села вперше згадується в документах 1768 року. Заува-

жу, що село Оксанина виникло як слобода. Однак пізніше село було закріпачене. У 1768 році в селі було 61 кріпацьке господарство, а також церква. Згідно перепису в 1790 році кількість дворів в селі становило 118, в яких проживало 1006 мешканців. У нашому селі існувала церковно-парафіяльна школа. Навчання в школі розпочалося по завершенні польових сільськогосподарських робіт, а закінчувалося, коли розтавав сніг.

У 1869 році в селі вже налічувалося 226 дворів, а перед Першою світовою війною в селі мешкало 4 158 жителів. Нині село займає площу 532,9 га у ньому мешкає 976 жителів.

Але передовсім наше село багате на талановитих та працюючих людей. Оксанина пишається своїми земляками. В нашому селі народилися польська піаністка Ядвіга Феліксівна Зелеська-Мазуровська (уроджена Івановська), настоятель Кишинівського Різдваного кафедрального собору Василь Васильович Пуришкевич, поет Петро Миколайович Поліщук, а також учасник німецько-радянської війни Герой Радянського Союзу полковник Тимофій Тимофійович Лобода.

І звичайно ж, ми пишаємося постаттю видатного українця, полководця, двічі Героя Радянського Союзу, командувача 3-м Білоруським фронтом генералом армії Іваном Даниловичем Черняховським, який народився в сім'ї Данила Миколайовича та Марії Людвігівни Черняховських, які мешкали в селі Оксанина Уманського повіту Київської губернії [2, с. 11].

Біограф Івана Черняховського і наш земляк, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем воєнної історії України науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, кандидат історичних наук Олександр Филь оприлюднив унікальний документ, який зберігається в Центральному державному архіві громадських об'єднань України. Це спогади уродженців села Оксанина подружжя Микити та Поліни Десятник. Унікальність споганів не лише в тому, що вони розповідають про ранні роки Івана Черняховського, але й про життя та повсякденний побут мешканців нашого села. Зокрема, Поліна Десятник згадує: «Я родилась в с. Оксанино, був. Уманського уезда, в семье крестьянина Калиновского. Мой отец, как и отец И.Д. Черняховского, Данило Черняховский, работал у помещика Новинского. Это были крестьяне, которые не имели своей земли и работали у поме-

щика на жалованье. В жалование входило и то, что помещик давал нам хаты, в которых мы жили. Эти хаты так и считались помещичьими, находились на экономии пана Новинского» [3, с. 89].

Далі Поліна Десятник розповідає безпосередньо про родину Черняховських: «Наша семья жила в доме рядом с семьей Черняховских, и я хорошо помню старших детей Черняховских Елену и Анисью Даниловну, а вот Иван Данилович был тогда совсем еще маленький, в наших играх не участвовал. Отец И.Д. — Дянько Черняховский, как звали его крестьяне в с. Оксанино, был конюхом у пана Новинского, он очень любил животных и считался нашим деревенским ветеринаром. Высокий, широкий в плечах, с рыжеватыми волосами и длинными светлыми усами, — таким я помню Данька Черняховского. Мать была смуглая, с черными глазами, пожалуй, даже красивая, женщина, очень спокойная и ловкая» [3, с. 89].

Важливо, що родина Десятників залишили опис побуту та житла, де зростав

Фото 1. Курсант Київської артшколи. 1926 р.
(Нині Національний університет оборони
України імені Івана Черняховського)

юний Іван Черняхівський: «Помню у них в хаті, хоча і бедной, было всегда очень чисто. Т.к. мы часто играли в Черняховских, я помню обстановку хаты внутри. Два окна, большая украинская печь. Прямо, напротив двери у окна, стоял стол, по бокам от него две кровати, большие деревянные; справа у двери — общая детская кровать и лавка. Больше в хаті ничего не было, это вся обстановка. Дом Черняховских, как и два других домика на территории помещичьей экономии, не имел своего двора. Он стоял близко около дороги, за частоколом, которым была огорожена вся экономия. Он отличался от двух соседних тем, что имел железную крышу, а так — был обычной украинской беленой хатой» [3, с. 89].

Зауважу, що нині на місці, де стояло помешкання родини Черняхівських в 1996 році було встановлено пам'ятний знак у формі погони генерала армії, тобто таким чином відображене військове звання нашого земляка — командувача 3-м Білоруським фронтом Івана Черняхівського.

Фото 2. Пам'ятник у вигляді погони генерала армії на місці, де стояла батьківська хата Івана Черняхівського

Щодо дати народження Івана Даниловича Черняхівського, то варто зазначити, що рідна сестра полководця Анісія Данилівна Стародуб свого часу запевняла: «Мій брат Іван Данилович Черняхівський народився в 1907 році в селі Оксанина, Уманського уїзду Київської губернії. Коли не приймали у школу воєнну по роках, то він прибавив собі один рік і написав 1906» [4, с. 89].

Усього шість років мешкала родина Черняхівських в нашому селі. Поліна Десятник згадує: «... после того, как пан Новинский, купив деревню Вербово, недалеко от ст. Вапнярка, уехал туда. Данило Черняховский вместе с семьей уехал с паном Новинским и продолжал работать у него конюхом... С 1914 года я не знала больше ничего о их семье, пока не узнала из газет имя Ивана Даниловича Черняховского. Несколько раз, после того как я вышла замуж и уехала из Оксанино, я была там в Оксанино. Дома, в котором жила семья Черняховских, теперь нет, на том месте построен колхозный двор» [4, с. 86].

Варто зазначити, що вище наведені спогади мешканців нашого села, допомагають нам не тільки максимально реконструювати роки життя майбутнього полководця, а тоді ще юного хлопчину Іванка Черняхівського, але ознайомитися з історією Оксаниної.

Усього шість років мешкав хлопчина, ім'я якого під час Другої світової війни стало відоме, завдяки таланту полководця і військового діяча в селі Оксанина, однак оксанинці пишаються своїм земляком і дбайливо бережуть пам'ять про нього.

І як би не змінювався сьогодні світ, ми, нинішнє покоління, пам'ятаємо, що своїм існуванням зобов'язані тим, хто боровся і не шкодував свого життя за для Перемоги у Другій світовій війні над нацистськими загарбниками.

Ми мусимо зберегти для наступних поколінь пам'ять про героїзм старшого покоління. Це — наш святий обов'язок. Ми, жителі села Оксанина, пишаємося тим, що саме наша земля народила чимало прекрасних трудівників, відомих своїми вчинками людей. Серед них — генерал армії, двічі Герой Радянського Союзу Іван Данилович Черняховський та Герой Радянського Союзу Тимофій Тимофійович Лобода.

Під час німецько-радянської війни Тимофій Лобода був помічником начальника штабу 705-го стрілецького полку 121-ї стрілецької дивізії 60-ї армії, де командармом був Іван Черняховський. Капітан Лобода відзначився під час форсування Дніпра. 27 вересня 1943 року він на чолі взводу розвідки за допомогою партизанів непомітно переправився через Дніпро в районі Ясногородка Вишгородського району, що на Київщині, та проник у тил противника. Дії взводу посіяли паніку в стані противника, що дозволило сусіднім підрозділам успішно форсувати річку і закріпитися на плацдармі. Батальйони зуміли захопити острів напроти села, а неодноразові спроби захопити плацдарм з ходу були безуспішні. Німецькі вояки вели прицільний кинджальний вогонь з висоти 110,5, що була розташована у вигині Дніпра вздовж річки, тримаючи під прицілом острів, де закріпилися батальйони 705-го стрілецького полку. Тоді наш

Фото 3. Пам'ятник полководцю в центрі села

земляк на чолі взводу раптово атакував висоту і захопив її. Протягом двох діб утримував Тимофій Лобода захоплені позиції до підходу основних сил полку. Взвод відбив шість контратак противника та утримував контроль над панівною висотою.

Одним Указом Президії Верховної Ради СРСР від 17 жовтня 1943 року уродженцям нашого села — генерал-лейтенанту Івану Даниловичу Черняховському та капітану Тимофію Тимофійовичу Лободі було присвоєно звання Героїв Радянського Союзу.

До речі, варто відзначити, що 60-та армія, яку найдовше очолював І.Д. Черняховський під час війни зростила 324 Героїв Радянського Союзу [2, с. 108]. За форсу-

Фото 4. Будівля музею Івана Черняховського. Село Оксанина Уманського району Черкаської області

Фото 5. Один із експозиційних залів, присвячених історії села Оксанина

вання Дніпра 306 воїнів 60-ї армії отримали звання Героя Радянського Союзу, серед них два уродженці Оксаниної — її командарм генерал-лейтенант Іван Черняхівський та капітан Тимофій Лобода.

Оксанинці свято бережуть пам'ять про свого славетного земляка. На честь 70-ти річчя з Дня народження видатного полковника Івана Черняхівського, вдячні жителі села Оксанина в 1976 році розпочали будівництво музею. В 1978 році в центрі села було відкрито погруддя Івана Черняхівського. У святковому дійстві брав участь уродженець села полковник Тимофій Лобода, якому було надано почесне право в присутності односельців зняти біле полотнище

Фото 6. Один із експозиційних залів, присвячених уродженцю всесвітньовідомому полководцю Івану Черняхівському

з погруддя легендарного командарма. На честь 80-ти річчя з Дня народження Івана Черняхівського в селі відкрито пам'ятний знак «Погон», на честь 90-то річчя полковника — пам'ятний знак «Гармата», а в 2012 році, біля погруддя полковника облаштовано Алею Слави на честь героїв Уманщини.

Бюст і музей видатного військового діяча ХХ сторіччя збудовані

за ініціативи колишнього голови колгоспу імені І. Д. Черняхівського, Валентина Петровича Остроушка (нині покійного) та парторганізатора Дмитра Костянтиновича Семенди, який на даний час проживає в місті Умань. Він є заслуженим працівником сільського господарства України, кандидатом економічних наук, професором кафедри Уманського Національного університету садівництва. Дмитро Костянтинович і нині не стоїть осторонь діяльності музею. Сприяє вихованню національно-патріотичних почуттів у студентів університету через співпрацю з музеєм Івана Черняхівського.

Хотілося б зауважити, що всього в німецько-радянській війні в лавах Червоної армії воювало 542 жителів нашого села, 244 з них полягли в боях з ворогом, 124 були нагороджені орденами та медалями.

Всі, хто здобував Перемогу, навічно залишаться у вдячній пам'яті нащадків і спомин про них передаватиметься з покоління

ня в покоління жителями села Оксанина. Селяни, як і жителі всієї Уманщини, пишуться тим, що ім'я відомого воєначаль-

ника Черняхівського Івана Даниловича носить ушавлений Національний університет оборони України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Филь О. Иван Черняховський. — К. : Варта, 2006. — 206 с.
2. Филь О. За крок до маршальського жезла. — К. : Варта, 2005. — 168 с.
3. Филь О. Три Івани. — Ч. : ФОП Гордієнко Є.І., 2018. — 480 с.
4. Филь О. Життя як спалах зірки... — К. : «Арт Економі», 2014. — 184 с.

REFERENCES

1. Fyl O. Ivan Cherniakhovskiy. — K. : Varta, 2006. — 206 p.
2. Fyl O. Za krok do marshalskoho zhezla. — K. : Varta, 2005. — 168 p.
3. Fyl O. Try Ivany. — Č.: FOP Hordijenko Je. I., 2018. — 480 p.
4. Fyl O. Zhyttia yak spalakh zirky... — K. : «Art Ekonomi», 2014. — 184 p.

*Nauman O.O., head of Oksanynska
branch of Babanska comprehensive school
of I–III degrees of Uman district
Council of Cherkasy region*

OXSANYNA VILLAGE IN UMANSCHINA — SMALL HOMELAND OF IVAN CHERNYAKHOVSKY

According to the apt expression of Alexander Phil, the biographer Ivan Chernyakhovsky life, the patient and peaceful Ukrainian nation has given the world galaxy of excellent commanders. Among them are Sviatoslav, Danylo Halytsky, Petro Sagaidachny, Bohdan Khmelnytsky, Maksym Krivonis, Nestor Makhno, Rodion Malynovsky and many others. Among the most outstanding military leaders of our time who deserve special attention is Ivan Danylovich Chernyakhovsky, a native of Uman. He is Hero of the Soviet Union awarded twice, General of the Army. His name is known far beyond our homeland. He was one of those military figures who made a important contribution to the treasury of martial skills and his enchanting rise from the division commander to the commander of the front during the 'Great Patriotic War' does not have analogues in national practice. Hero of the Soviet Union awarded twice, General of the Army — Ivan Danylovich Chernyakhovsky was the youngest commander of the front in the history of the Red Army.

Keywords: *Oksanyna, Ukraine, Ivan Chernyakhovsky, commander, Hero of the Soviet Union, World War II.*